

*“No és el mateix dir campió que
campiona”. La invisibilitat del bàsquet
femení*

Treball final de grau

Laia Triginer Solanas

NIUB: 16500223

Dirigit per Carles Siches Cuadra

Antropologia Social i Cultural

Curs 2016/2017

Resum

Aquesta investigació proposa una aproximació etnogràfica al bàsquet femení d'alt nivell per conèixer els diversos elements que intervenen en la desigual consideració, percepció i reconeixement social, entre gèneres, d'aquest esport i categoria. En aquesta direcció, l'article també pretindrà mostrar com aquestes qüestions, social i culturalment construïdes, naturalitzen la "inferioritat" de la dona en aquest context i condicionen les aspiracions professionals d'elles. S'ha desenvolupat a partir de les seves veus i d'una recerca teòrica que ha conformat la mirada sota la que abordar, i gràcies a la que identificar, els factors que influeixen en la invisibilitat del bàsquet femení.

Paraules clau: *Bàsquet femení; desigual; consideració; percepció; reconeixement social; gèneres; "inferioritat" de la dona; aspiracions professionals; invisibilitat.*

Taula de continguts

1. Introducció i delimitació de l'objecte d'estudi	2
2. Les limitacions de ser dona a l'esfera esportiva	4
3. Aspectes metodològics	7
❖ Àmbit i accessibilitat.....	8
❖ Dificultats i avantatges	9
4. El bàsquet femení, un altre bàsquet	10
❖ Construcció social de la masculinitat i la feminitat: relacions de gènere	10
❖ L'espai segons el gènere	13
❖ La violència sexista i simbòlica	15
❖ L'esport com a negoci.....	16
❖ Representació en la premsa i repercussió en els mitjans de comunicació.....	18
❖ Aspiracions professionals de les jugadores de bàsquet.....	20
5. Conclusions	23
6. Llistat bibliogràfic	24
7. Annexos	27
<i>Perfil informants.....</i>	<i>27</i>

1. Introducció i delimitació de l'objecte d'estudi

Aquesta investigació té l'objectiu de descobrir els aspectes que condicionen la visibilitat del bàsquet femení i la imatge que es té de la jugadora de bàsquet, a partir de l'anàlisi de la seva participació i transcendència, i com ha pogut determinar les percepcions i experiències de les mateixes. He aconseguit conèixer les seves reflexions i posicions al respecte gràcies a l'apropament etnogràfic realitzat al col·lectiu del que formo part: el primer equip de bàsquet femení de Molins de Rei, perquè considero que aquest pot ser objecte d'identificació, simbolització i ritualització, i donar compte del model social actual, condicionant els pensaments dels seus integrants.

L'exploració teòrica m'ha ajudat inicialment, en aquesta primera aproximació, a fixar-me en els àmbits d'estudi que hi participen, orientant-me de cara al treball de camp. Per tant, la investigació etnogràfica m'ha servit per reflexionar sobre la perspectiva teòrica conformada prèviament i també m'ha facilitat noves vessants, resultat de la interacció amb el camp com a investigadora. Així doncs, aquest enfocament teòric ha estat el meu punt de partida per abordar els diferents aspectes que intervenen en la situació de la dona en el bàsquet, gràcies a que m'ha fet considerar vies possibles per la investigació proporcionant-me indicadors que poden condicionar el bàsquet femení.

La decisió del tema sorgeix per vocació personal ja que sempre he practicat bàsquet d'alt nivell, motiu que m'ha permès viure situacions i circumstàncies sobre les quals trobo interessant reflexionar. L'article crític que em va cridar l'atenció i va decidir-me a realitzar aquest treball debatia sobre la invisibilitat dels èxits de les jugadores de bàsquet a partir del cas d'Anna Cruz, una jugadora espanyola professional de bàsquet que ha fet història a EEUU i de la que ben poc se n'ha sentit parlar. L'article recrimina la poca repercussió mediàtica de les jugadores que, tot i els èxits esportius assolits, no tenen ressonància. Les denomina "campiones en silenci", perquè son recordades i oblidades el mateix dia: "*Vivimos en un país en el que las vocales tienen mucha importancia. No es lo mismo decir campeón que campeona*" (Górriz, 2015). Aquest article, i en concret aquesta frase, em va fer meditar sobre el que sempre havia portat per dins i pensava en relació a la desigualtat de gènere dins el bàsquet. Per la pròpia experiència i per la comparació palpable amb el meu germà petit, que s'hi dedica professionalment i actualment juga a Alemanya, pel que he viscut aquestes diferències dins de casa i en el

mateix entorn, notable en les actituds i l'interès diferencial per la seva trajectòria professional.

Partint del bàsquet femení en la actualitat pretenc esbrinar la imatge que se'n te, estereotips que se'ls hi associa, conèixer la percepció social del cos esportista femení vs. masculí, les discriminacions associades, analitzar la política esportiva i administrativa, estudiar els discursos generats des dels mitjans de comunicació per entendre la situació de l'esport femení, i com ha pogut repercutir en la forma de pensar aquest esport i imaginar-se en un futur en relació a ell, professionalment. Per tant, els diversos temes que intervenen i aquí considero són: la construcció de la identitat i imatge com a jugadora (i que es te d'ella des de fora), les relacions de gènere, els espais associats al gènere, la violència simbòlica, els mitjans de comunicació, l'esport com a negoci, la participació de la dona en l'esport, l'escena pública (relacionada amb l'espectacle i la percepció diferenciada entre sexes que es te del bàsquet) i les polítiques administratives. He abordat aquests, tot i que podria haver fet incisió en altres, degut a que penso que són les qüestions més significatives de cara al meu objecte d'estudi, per trobar-s'hi presents a la societat en general, però en concret, per com en aquest àmbit la seva presència ha tingut principals repercussions en la visibilitat del bàsquet femení. Ho desenvoluparé connectant la mirada teòrica amb la perspectiva femenina¹ dels informants, de la que trec com aquests entenen el bàsquet, com han viscut aquestes desigualtats, com pensen que s'ha desconsiderat la participació de la dona en aquest esport, quina importància li donen als mitjans de comunicació..., i si tot plegat ha pogut influenciar en les aspiracions professionals de les pròpies jugadores. Així en el següent apartat introduiré els temes que reflectiré i estendré en l'anàlisi, on hi pretenc dialogar la part teòrica amb l'etnogràfica, connectant els diversos punts que he sostret de la primera i han sortit en aquesta última per tal d'analitzar-ho des de les seves vivències i la representació que tenen com a jugadores i del bàsquet en general. El bàsquet masculí s'hi troba constantment present de rerefons per les diferències evidents entre ambdós, ja sigui a nivell econòmic, de repercussió en els medis, de reconeixement...que a la vegada genera diferències en l'escena esportiva, la política esportiva i administrativa (capital invertit i generador) i en la forma de viure'l, pel que implica també considerar-lo.

¹ Amb perspectiva femenina em refereixo a la seva òptica, des dels discursos i punts de vista dels informants, que els hi he donat un valor central en aquest article.

2. Les limitacions de ser dona a l'esfera esportiva

És una limitació ser dona a l'hora de practicar un esport? Per què? Relacionar certs esports amb el sexe masculí suposa barreres per al femení? Quins estigmes o consideracions socials recauen sobre unes esportistes professionals? És un terreny reservat als homes? Com hi intervé la repercussió mediàtica? Aquesta recerca teòrica m'ha permès valorar una sèrie de categories per abordar aquestes qüestions des d'una mirada gràcies a la qual he pogut detectar possibles elements que promouen la invisibilitat de l'esport femení, conèixer i advertir les "injustícies" i "desigualtats" de gènere latents en la societat, i veure com es reflecteixen en el bàsquet. Les dificultats amb les que m'he topat durant l'exploració bibliogràfica giren entorn l'escassetat d'investigacions etnogràfiques i l'aparent falta d'interès dels antropòlegs en la intervenció femenina en l'esport.

A partir d'una aproximació a l'antropologia de l'esport i al paper de la dona en ell, la política, l'economia, des de la branca feminista de l'antropologia, pretenc obtenir els diferents àmbits que participen en la visibilitat del bàsquet femení per entendre millor el context en el que em moc i la visió que se'n te.

Abans d'endinsar-m'hi però, he utilitzat com a referent l'etnografia de Wacquant² (2006). La metodologia utilitzada per endinsar-se a l'objecte d'estudi m'ha servit com a model per dur a terme el meu propi treball de camp. La seva estratègia respon a una immersió a l'espai i grup social que analitza, participant d'aquest univers i entenent des de dins el seu funcionament i significació, apropiant-se dels esquemes cognitius, ètics i estètics que emprenen dels qui diàriament hi habiten. Pertànyer i formar part de l'entramat és vital per poder comprendre, empíricament i des de dins, el cosmos que dota de sentit i significació simbòlica als seus integrants. Ell va haver d'introduir-se per complet a aquest esport convertint-se en un més per poder fer-se un lloc en aquest univers i poder establir vincles més personals, el que comporta un temps. El fet de jo formar part de l'àmbit d'estudi i d'haver establert anteriorment vincles afectius m'ha facilitat aquesta primera part que ell considera la més incòmode i compromesa: haver-te

² En la seva etnografia, Wacquant realitza una immersió al camp del boxeig en un gimnàs de Chicago, per analitzar la dinàmica interna d'un grup social insert en un context de desigualtat. Forma part del seu estudi sobre el gueto de Chicago.

de presentar, explicar el que vas a fer i per què, que ells ho aprovin i et deixin formar part del conjunt, brindant-te la seva confiança. La seva etnografia s'estructura amb un primer estudi del context, i progressivament va abordant temes mes profunds a mesura que s'endinsa personalment en aquest marc i emergeixen qüestions de la interacció amb els informants. I això es el que he pretès realitzar al llarg del treball, tractar des més a prop les diferents categories que han emergit de la interacció social i que ha originat l'etnografia, connectant-ho amb les que han sorgit de la recerca teòrica.

En primer lloc, s'ha d'entendre com s'han anat creant i reproduint les diferències entre sexes, com i per què certes actituds, característiques i condicions s'han anat atribuït a un sexe i no l'altre, classificant i estereotipant la societat, i conseqüentment determinant l'esport i la forma de practicar-lo. Trobo necessari anar a l'origen de per què i com s'ha arribat a excloure i associar la dona amb certs espais, rols i actituds. Partint de la base que la "subordinació femenina és universal", no en tant que per diferències físiques o biològiques, sinó en valoracions culturals, aquesta es pot expressar de múltiples formes a causa de la diversitat cultural (Ortner, 1972). A partir d'aquesta mirada històrica sorgeix la idea que la dona estaria lligada a la naturalesa per les seves característiques psicològiques i biològiques, com ara la menstruació o l'embaràs, el part, la criança, i lo relacionat amb el fet de donar vida com a creació natural, segons la qual, tindria el seu lloc d'expressió en l'àmbit privat o domèstic, a diferència de l'home, que es relacionaria i hauria d'afirmar la seva creativitat a l'àmbit exterior, artificial o públic, per les seves condicions físiques i naturals. Aquestes correlacions impliquen i assignen diferents rols segons el sexe³, que equivaldria a la relació de domini de la cultura (home) cap a la dona (naturalesa) descrita per l'autora, i establirien una sèrie de pràctiques que posen de manifest aquesta atribució desigual. Per tant, la diferenciació sexual apareix com una construcció cultural sobre una base natural.

Cal observar com aquestes diferències, basades en l'associació dels atributs físics amb uns rols, unes actituds davant la vida i unes ocupacions "corresponents", fruit de la construcció cultural i els processos de socialització que ho reproduïxen i perpetuen, han condicionat la participació de la dona dins l'esfera de l'esport en general, abans

³ Entenem per "rols" els comportaments que s'esperen d'una persona que ocupa una determinada "posició social." (Giddens, A. 1991)

d'entrar en detall amb el bàsquet. Més enllà del que es transmet pels mitjans de comunicació, considerant l'esport un fenomen social i cultural de transcendència actual, aquest funciona com a mecanisme per adoctrinar els joves amb valors com sexisme, nacionalisme, fanatisme, etc., així com la acceptació acrítica dels valors centrals del capitalisme (Bourdieu, 2002). Per això m'interessa advertir la diversitat de formes en les que es presenta en diferents contextos apreciant com la cultura ha bloquejat, modificat, animat o reorientat les energies i instints del cos en aquest àmbit, des de la perspectiva teòrica de Blanchard i Cheska (1986) que analitza les facetes del comportament humà per entendre la conducta esportiva. En relació al meu treball extrec del capítol "El papel de la mujer en el deporte" la reflexió sobre l'evolució de la imatge de la feminitat, tenint en compte la seva variació en funció del context. L'accés diferencial de la dona a l'esport es l'efecte de creences que associen certes característiques biològiques amb fortalesa i altres amb debilitat, que conformarien una jerarquia humana, transportant-se a l'esfera esportiva. Motiu pel que la seva participació es considera encara anòmala. Es vincula amb funcions que es construeixen culturalment i que tenen un fort impacte en la societat, determinant la posició i visió del món dels individus que en formen part.

A continuació, presentaré els aspectes metodològics de la immersió al meu àmbit d'estudi, on abordaré aquestes qüestions etnogràficament més endavant, i del que obtindré el punt de vista intern que em permetrà comprendre com han influït en la seva percepció.

3. Aspectes metodològics

Per abordar el present objecte d'estudi he optat pel tipus d'observació per excel·lència del mètode etnogràfic des que Malinowski la va inaugurar: l'observació participant. Amb l'observació participant produïm "dades en la interacció mateixa, operant alhora com un canal i un procés pel qual l'investigador assaja la reciprocitat de sentits amb els seus informants" (Guber, 2011: 71). A nivell d'observació he assistit a diferents activitats (partits, entrenaments...) que tenien lloc en pavellons municipals d'accés públic i d'altres privats (accés restringit per entrades). Amb l'ajuda del diari de camp, utilitzant com a referència l'etnografia de Wacquant (2006), he anat registrant minuciosament tot el que he viscut en aquest context i cada detall d'allò notòriament representatiu; des d'observacions, conversacions i interaccions que s'han donat, fins a la introspecció a diferents esdeveniments esportius als que he assistit. A nivell participatiu, he anat mantenint converses informals amb jugadores, jugadors, entrenadors i espectadors presents (llançant preguntes grupals o parlant personalment). L'objectiu és arribar a captar el punt de vista del grup estudiat (i amb això els discursos i les pràctiques), la seva posició davant la vida i comprendre la seva visió del seu món (Malinowski, 1922: 41).

He realitzat unes entrevistes etnogràfiques per esbrinar què pensen sobre la situació de la dona en l'esport, i recol·lectar des d'una esfera afectada diferents visions d'aquesta diferenciació aparent i perceptible⁴. En aquestes he tractat els temes més transcendents. Han estat semi-dirigides i obertes, i s'han registrat en una gravadora per no perdre detall i tenir més facilitats a l'hora de transcriure-les, reunir i ordenar tota la informació rebuda. He distingit entre preguntes demogràfiques o biogràfiques, preguntes sensorials, preguntes sobre experiències i conductes, preguntes sobre sentiments, preguntes sobre coneixement i preguntes d'opinió i valor personal (Patton, 1980). Aquest tipus de preguntes em poden proporcionar les seves posicions sobre la presència femenina en el bàsquet, els seus pensaments més profunds, i com s'ha

⁴ Vaig decidir entrevistar a 3 jugadores i al meu entrenador per mirar de no centrar-me en un grup homogeni i no obtenir el mateix tipus de resultats (per veure el perfil detallat dels principals informants entrevistats etnogràficament consultar ANNEXOS). Han tingut una durada de 45 minuts aproximadament cadascuna.

conformat una imatge, en general i pròpia, de la jugadora de bàsquet, a partir de les situacions i les experiències viscudes en aquest àmbit.

❖ Àmbit i accessibilitat

La meua unitat d'anàlisi correspon a l'equip de bàsquet format per 11 jugadores i 2 entrenadors de Molins de Rei. Es tracta d'un club de poble que té origen al 1985, i que, poc a poc ha anat adquirint reconeixement, convertint-se en els últims anys en un club de referència del Baix Llobregat i Catalunya. Com diu l'entitat, s'aposta per una formació d'una sèrie de valors personals i tàctics, relacionats amb gaudir i introduir als més petits les habilitats tècniques requerides en aquest esport. Tot i les exigències esportives, "es difon la idea de familiaritat i confiança com a club petit". Tant en masculí com en femení, els dos primers equips (sèniors) romanen junts al màxim nivell de Catalunya per primer cop a la història del club, i tot i els gestos que significa mantenir-los a aquestes categories, el poble es mostra content amb aquests assoliments, *"representa un orgull per al poble i omple de satisfacció veure on podem arribar sense l'ajuda mediàtica ni econòmica de les que d'altres entitats compta"* tal com va declarar l'alcalde, o el director esportiu *"estem complaguts pel nivell de bàsquet que es viu i transmet a Molins"* en la revista digital de Molins. Les instal·lacions esportives del club s'ubiquen al centre de la població, al costat de l'estació de tren, i compten amb un pàrquing gratuït. Per tant, la seva disposició es favorable per reunir al públic. Tot i que disposi de varies pistes i vestidors, no s'hi detecta un ús diferencial entre sexes.

L'escena esportiva està constituïda per àrbitres, jugadors, entrenadors, aficionats, i dependent de la importància del partit, periodistes. Analitzar la presència dels diferents agents segons la modalitat, categoria i sexe resulta molt suggestiu, ja que pot donar compte també de les diferències que recullo i remeten a les qüestions que tracto al llarg de la investigació. La meua presència i on he fet treball de camp⁵ ha estat a diferents

⁵ Per dur a terme el treball de camp vaig elaborar una guia de camp per establir terminis i fases per a una millor organització de les tasques. Vaig fixar-me el mes de novembre per conversar amb les meves companyes i formular alguna pregunta per crear debat. Ho vaig fer a partir de la introducció de notícies de premsa que tracten la presència femenina en la elit del bàsquet i escoltar les seves opinions al respecte. Durant el mes de desembre vaig escollir 3 de les jugadores per ser entrevistades, i vaig decidir realitzar la quarta entrevista al meu entrenador per obtenir un punt de vista masculí i diferent. Durant el mes de gener i febrer vaig anar a diferents partits de bàsquet, tant masculins com femenins per observar els nivells d'aforament, tipus

escenaris públics, però, s'ha enfocat sobretot en els aficionats, degut a que he pogut interactuar amb ells i la seva observació m'ha servit per advertir actituds i comportaments que plasmen el nivell de participació, d'animació, seguiment, exigència, etc., sobre les que reflexionar a l'anàlisi.

❖ Dificultats i avantatges

Molta de la informació tractada i obtinguda des de diferents fonts pot estar influenciada, de manera subjectiva o inconscient, per una mentalitat basada en la desigualtat de gènere resultant de la mateixa societat, pel que, una primera dificultat que se'm ha presentat i he hagut d'evitar és la de caure en la simplificació de quedar-me solament en la relació dels patrons de gènere.

Alhora, sóc conscient que el procés d'investigació pot venir alterat per ser membre actiu de l'equip⁶, que pot dificultar el registre de la informació i adoptar el punt de vista d'una antropòloga. Però aquesta condició m'ha resultat alhora favorable per proporcionar-me revelacions que en un context desconegut no hagués obtingut, únicament amb la meua presència. La part positiva es, doncs, que a l'estar-hi freqüentment en contacte he rebut constantment informació. També és una avantatge el fet que em fixo en més coses de les que un observador extern degut a la pròpia experiència viscuda, tenint més facilitat per identificar certes situacions.

Tot seguit abordo aquestes situacions que he pogut detectar en profunditat, mitjançant un anàlisi dels aspectes que m'han proporcionat la mirada teòrica conformada, articulant-ho amb els que s'hi reflecteixen, relacionen i emergeixen de la pròpia inquisició al camp. Pretenc dialogar la perspectiva teòrica amb els discursos emprats pels principals informants.

d'afició, i com es vivien ambdós vessants d'un mateix esport, i vaig acabar de realitzar les entrevistes. Va acabar al març per respectar la temporalitat de l'entrega i presentació del treball.

⁶ Per la pròpia participació a l'àmbit, no m'ha requerit una inversió extra de temps ni m'ha suposat un sobre esforç accedir-hi. Així, el meu canal d'accés al camp ha estat informal o extraoficial.

4. El bàsquet femení, un altre bàsquet

❖ Construcció social de la masculinitat i la feminitat: relacions de gènere

En primer lloc exposo les qüestions del gènere, la construcció social del cos i la feminitat (versus la masculinitat) i les categories associades a un sexe o altre, per poder abordar més tard com afecten aquestes al bàsquet.

Partint que el gènere respon a la qualificació social que el procés de socialització grava sobre el substrat biològic, caracteritzant als membres del conjunt social com homes i dones, essent una categoria resultant d'una acció social sobre el sexe que defineix la masculinitat i la feminitat com continguts d'aquest, cal anar a l'origen de les naturalitzacions manifestades avui dia fruit d'aquesta construcció social. És a dir, els mecanismes històrics que han permès estructurar i perpetuar les configuracions causants de la divisió sexual, motiu pel que el domini masculí no necessita justificació al manifestar-se a partir de costums, discursos, pràctiques, comportaments, postures corporals, etc. Per abordar aquesta diferenciació entre sexes trobo rellevant l'anàlisi de Bourdieu (2000) que situa el subconscient com l'element principal que determina les nostres vivències i, per conseqüent, les nostres distincions entre lo masculí i lo femení. Els esquemes interpretatius latents i inconscients, resultants del món social al que pertanyem, s'adquireixen i construeixen en els processos de socialització. Aquests proporcionen i imprimeixen en els seus habitants una sèrie de categories de percepció, pensament i acció que els determina i alhora els permet classificar totes les coses a partir de l'oposició entre lo masculí i lo femení. Per tant, estaríem parlant d'una divisió socialment construïda entre els sexes, en la qual la reproducció, coneixement i reconeixement de les diferents pràctiques i conductes associades a l'home i a la dona confirmarien i legitimarien les relacions socials de domini, de manera que la dona troba una única manera de percebre i jutjar-se, i tal submissió certifica el seu paper, fixat segons l'ordre social.

En aquesta línia, m'interessa introduir la idea de la necessitat de crear la imatge masculina en contraposició a la femenina, de definir-se a partir de la diferència, d'oposicions binàries que es relacionen i distingeixen entre els dos, que transmeten i perpetuen la superioritat versus la inferioritat, com ara: cultura/natura, fortalesa/debilitat, públic/privat, etc. Aquestes categories diferenciadores s'adquireixen

social i culturalment i generen desigualtats sexuals. Per parlar de la feminitat m'han servit alguns dels raonaments de Connell (1993) sobre com es cimenta per entendre els canvis de percepció i significació de la dona, associació a altres àmbits, tenint en compte que la seva concepció varia segons el registre cultural i societat pertinent. Aquestes oposicions s'atribueixen a un conjunt de conductes i comportaments que defineixen la persona com masculina o no-masculina (femenina), un contrast que estableix un sistema creador de diferències i, consegüentment, de desigualtats. D'aquesta manera, la diferent atribució entre sexes de rols, actituds i esferes del món social són resultat dels processos i relacions en què els homes i dones actuen i viuen. Aquest entramat estructura i classifica les pràctiques socials, motiu pel que el bàsquet, com esport físic i de contacte, està més relacionat i naturalitzat amb el sexe masculí que femení. Dites configuracions de pràctiques de gènere conformen una identitat social i susciten certs privilegis o discriminacions. Per aquest motiu, es naturalitzen certes predisposicions que reflecteixen aquestes discriminacions sexuals, com ara l'actitud amb que un pare pot transmetre al seu fill la preferència de practicar un esport o altre estarà influenciada pel que la societat considera "correcte" i "accepta" en funció del sexe, tot i que sigui de forma inconscient. Així, els models de gènere proposats per la societat s'associen amb conceptes correlatius construïts sota relacions de poder, tal com diu De Chávez Fernández (1998), que explica la conformitat femenina i també la transició d'aquesta acceptació de subordinació a la voluntat de canviar-la i necessitat de ser revaloritzades⁷.

A partir de la concreció i aproximació a un determinat context, com és la esfera de l'esport, es poden analitzar aquestes diferències de gènere fins ara tractades de mode general. Desengranant el sistema específic, tenint en compte que es obert i canviant, degut a que la concepció de l'esport i el que concerneix ha anat variant amb el temps, es pot entendre la complexitat de la societat actual. El procés de socialització, com hem vist, es determinant ja que marca des de la infància la diferenciació de rols entre gèneres, senyalant que quan parlem de masculinitat i de feminitat no parlem de categories fixes i universals, sinó de conceptes i/o idees que es construeixen, dinàmics

⁷ La idea de voler escalar posicions, d'empoderació, per deixar de sentir-se inferior ha sorgit durant les entrevistes etnogràfiques. S'ha plantejat com una necessitat d'obtenir el mateix reconeixement davant les comparables capacitats en assolir èxits professionals.

en la vida social (Diez, 1996). Així, el gènere actua com a principi de la vida social humana que desencadena relacions o sistemes que prescriuen el comportament de les persones, segons aquest, en marcs culturals concrets. Per tant, la societat justifica, en base a l'explicació de diferències naturals, les desigualtats socials.

Des dels discursos dels informants he pogut identificar, per la forma en què m'explicaven la decisió de jugar a bàsquet i els primers anys, la construcció social de les categories sexe/gènere que determina la forma de pensar-se i classificar-se en funció d'aquesta dins el model establert, de forma o no conscient, i que per tant, també influeix en aquest tipus de decisions, i què implica practicar un esport o un altre socialment. Per exemple, aquesta descripció: “[...] *Jo era una nena mogudeta i bastant terremoto, no com les altres, que eren més tranquil·les i tenien altres formes de divertir-se*”(jugadora 2) em va cridar l'atenció per la distinció que fa entre com era i com s'hauria de ser per néixer nena, i alhora justificar la pràctica d'activitats i esports més “físics”. He trobat relació entre aquest exemple etnogràfic i l'explicació que dona Varoucha (2014) respecte a aquest tipus d'associacions involuntàries i el seu origen: *“Els homes i les dones no són només diferents a causa de la genètica, sinó que també a causa dels diferents papers que la societat els assigna. Així, la identitat de gènere es construeix pels altres, havent l'individu d'integrar-se en un conjunt social respectant les seves normes. En definitiva, la identitat de gènere és una construcció social i una manera d'autodefinició”*. Seguint la mateixa línia, en les següents declaracions també s'hi percep la relació del sexe amb una sèrie de comportaments o rols que se'ns han transmès i sobre els que hem crescut, naturalitzant-los, que reflecteixen el procés de socialització ja tractat que consisteix en ensenyar-te a classificar i classificar-te dins una escala diferenciadora que crea la societat, arribant a reprimir-nos o actuar sistemàticament.: “[...] *les noies de la meua classe practicaven ballet, dansa, dibuix, natació, però quasi ninguna esports d'aquestes característiques, més físics i de caire col·lectiu, que s'associaven i es segueixen associant inconscientment al gènere masculí. Per aquest fet, tot i que l'equip al que jugava era mixte, només érem una altra noia i jo, la resta tot nois [...] És trist haver de seguir lluitant avui dia i trobar-te amb una presència femenina molt inferior en alguns àmbits esportius com el bàsquet. Tothom està igual de capacitat per realitzar el que sigui, simplement s'ha de guiar pel que realment vol fer, no el que la societat diu que ha de fer*”(jugadora 3). Per tant, la definició i imposició del gènere seria el desencadenant de desigualtats, discriminacions, categoritzacions i estigmatitzacions, que ens proporcionaria una falsa identitat i ens col·locaria socialment, per així mantenir

un ordre. Actuem en funció de les categories que tenim incorporades i de les que formem part, i com aquestes ho requereixen, el que al seu torn determina les nostres eleccions. Si no seguim la corrent del que “està acceptat” per la societat se’ns estigmatitza o tracta “d’estrany”. Aquesta organització social de la masculinitat i la feminitat, per tant, té fins estructurals, ja que no deixa de ser en conjunt una construcció social que ens convida a seguir i cenyir-nos a unes pautes socials.

Trobo destacant la repetició i importància que se li ha donat a la família per superar aquestes diferències que elles mateixes han detectat i viscut. El recolzament familiar, en aquests casos, també es transporta al seguiment a nivell esportiu i econòmic, ha resultat un factor imprescindible i que han recalcat: *“Sort d’ells, que han estat allà per tot. Ja no només per el suport econòmic sinó també per haver respectat les meves decisions i no haver permès que tirés la tovallola. M’han seguit allà on anava i sempre m’han aconsellat sense tenir en compte les dificultats. Si no hagués estat per ells possiblement m’hagués rendit abans, els hi dec tot”* (jugadora 1) o un altra declaració que explicava els esforços a nivell econòmic que van fer per a fer possible el seu somni del moment: *“Va ser complicada la situació econòmica que vam patir la meva família l’any que havíem d’anar a Canàries pel Campionat d’Espanya Júnior [...] Anàvem justos degut a la crisi econòmica del moment, la baixada de sous i aquest campionat significava un gasto important degut a que havíem de pagar tot de la nostra butxaca: estança, vol, allotjament, menjar, etc. I bueno, van fer un gran esforç per a que pogués anar i els hi estic eternament agraïda. Són els millors pares.”* (jugadora 3). Així, la família, per general, conforma una xarxa de suport emocional, afectiu i econòmic que en el cas de les jugadores entrevistades ha determinat moltes de les experiències viscudes.

❖ L’espai segons el gènere

Aquestes divergències observades es transporten a diferents àmbits, com l’espai, indicador diferencial i generador de desigualtats fruit de la relació entre elements del medi físic, processos de producció, comunicació i socialització. Per aquest motiu, en aquest apartat tractaré les diferències atribuïdes al gènere en la dimensió espacial, recuperant algunes de les aportacions de Tobío i Denche (1995) sobre els fenòmens socials en aquest marc, és a dir, la relació entre gènere i espai. Té a veure amb l’ús de certs establiments en funció del gènere, com ara la relació amb el sexe masculí de les instal·lacions esportives en les que s’hi realitzen esports de contacte, físics i col·lectius com el bàsquet, tot i la gradual introducció femenina en aquest. L’arrel d’aquestes

atribucions està en considerar l'espai com a símbol de determinades activitats o ocupacions, tornant-se espais simbòlics, i que per tant, poden remetre i excloure a un dels dos sexes. L'impacte de la sexualització de l'espai i els efectes de la segregació espacial segons el gènere fa que per norma general es relacionin certes activitats, pràctiques i, per consegüent, espais on es realitzen, amb el gènere, normalitzant-ho. El que limita l'accés i determina les inclinacions d'una persona en funció del que la societat accepta per la condició natural⁸. L'increment de la participació femenina en certs espais anteriorment reservats als homes explica la transformació d'ús i percepció d'aquest, com una ruptura de les barreres espacials existents i basades en el gènere, i la incorporació de noves concepcions de l'espai en les que hi és present la dona.

Les diferències que es produeixen entre el públic, pel que fa a com l'entenen, viuen i els motius per què hi van a animar te a veure amb la diferent percepció que es te d'un mateix esport segons el gènere, que descriu el tipus de relació entre jugadors i públic: *“Estic d'acord en que un mateix esport, es molt diferent el joc entre nois i entre noies, doncs ells són molt més durs, físics, grans i ràpids, però això ja per constitució biològica, i per tant, el joc serà més intents i tal, però també trobo igual d'interessant el joc femení, doncs tot i que no sigui tant de contacte i físic, es pot apreciar una altra dinàmica, molt més intel·ligent, ja que les noies juguem més amb altres característiques: la lectura del joc, la presa correcta de decisions, i opino que podem oferir un bon entreteniment als espectadors, diferent, però no per això menyspreable.”* (jugadora 1). En aquest altre paràgraf per part de l'entrenador també s'hi adverteix una distinció entre sexes pel que fa a la seva percepció del bàsquet, relacionant-la alhora amb el públic que genera un i altre: *“A mi, personalment, m'agrada més portar equips femenins perquè és un context en el que la intel·ligència pren el protagonisme. Has de jugar les teves cartes en funció de l'equip rival i el moment, i depenent de com les empres obtindràs o no la victòria [...] Sí, el bàsquet femení és un joc més net i tàctic, però jo crec que el motiu pel que el masculí te més afició i seguiment es per l'espectacle i show que proporciona, perquè es un joc molt més físic i que molta més gent el pot seguir sense entendre'l tant. Donant per suposat a demés que sempre se li ha donat més importància i ressonància des dels medis, sobretot en els esports col·lectius, als homes que a les dones, pel*

⁸ He pogut observar acudint a partits de bàsquet femení a diferents instal·lacions esportives que aquestes les limitacions tenen a veure amb relacionar de forma natural el bàsquet amb l'home, i per això la gent te per costum seguir més bàsquet masculí que femení, perquè n'està més al corrent i és al que s'han acostumat. Evidentment, els mitjans de comunicació han tingut molt a veure, com més endavant veurem.

que la gent està més al corrent de la vessant masculina i es mourà abans per aquesta que la femenina. Per tant, si que hi ha diferència entre l'afició d'un mateix esport però entre sexes diferents, un està més lligat al seguiment com espectador i animador, i l'altre per llaços familiars i fanàtics del bàsquet. Així que la quantitat de persones també varia." (entrenador).

Aquestes paraules donen a entreveure les diferències internes entre sexes en el bàsquet, que es transporten a l'exterior, com en l'afició, seguiment, promoció, etc., com he pogut percebre anant a diferents partits de bàsquet masculí i femení per comparar l'escenari públic, analitzant sobretot les reaccions dels aficionats, el nombre de persones, els comentaris que fan entre ells i els tipus de reclams. En els moments més efervescents es on es fan evidents molts aspectes socials subjacents. Preguntant, vaig descobrir que mentre el bàsquet masculí aconsegueix seguidors per la exhibició que ofereix, el públic del femení està molt més lligat a llaços de parentiu o persones que entenen de bàsquet i el seu joc tàctic. Per tant, com dos universos simbòlics totalment diferents, hi ha diferències que es traslladen a la pista de joc i a les graderies, ja sigui en l'aforament de gent, la distribució de les grades i el comportament d'aquests, pel tipus de joc que ofereixen. També hi ha molta influència la forma de transmissió del bàsquet masculí, que repercuteix fortament en els admiradors d'aquest, motivant-los.

❖ La violència sexista i simbòlica

L'espai i les seves concepcions en relació al gènere revelen i remetent, en aquesta idea d'ús diferencial, a la violència simbòlica, com he pogut observar que s'hi presenta i manifesta en els àmbits en els que el bàsquet es mou. Com ja hem vist amb l'espai, tot i que no es dugui de forma tangible, hi ha certs llocs que s'associen als homes, com ara les instal·lacions esportives, però també s'adverteix aquest tipus de violència en altres casos, com als mitjans de comunicació, la qüestió de la indumentària, les polítiques administratives, o inclús en les meres actituds i comportaments de les persones. La violència simbòlica té origen en la dominació masculina existent, que actua com una eina per conservar i solidificar l'ordre social, ja que aquesta imposa pràctiques distingides entre sexes, naturalitzant-les, associades a una sèrie de característiques conductuals i psicològiques. Això perpetua la submissió de la dona degut a les dificultats per formar part d'esferes que s'han relacionat amb l'home, el que pot conduir a la construcció d'una identitat femenina eclipsada per la masculina. Recorda a l'associació, des de l'antiguitat i el sorgiment de jocs de rivalitat a Grècia, de certes

pràctiques o modalitats d'esport a la lluita, l'agressivitat, la violència, la guerra, i la força física, i que culturalment s'ha relacionat amb el sexe masculí degut a les seves característiques físiques. En el bàsquet, com esport col·lectiu de contacte físic, es manifesta una dimensió de guerra ritualitzada, raó per la qual les dones solen romandre al marge. Però l'increment de la seva participació mostra que una acció de simbolització es pot desenvolupar al marge de les esferes de referència essencialment masculines i virils que evoquen al "combat" (Segalen, 2005).

La cultura patriarcal justifica i legitima una relació desigual entre gèneres detectable i visible, donant peu a aquest tipus de violència. El sexisme estableix una desigualtat de valor entre l'espai productiu, d'administració de la riquesa, i l'espai reproductiu i de cura de les persones (Roca i Masip, 2016). Això ha permès i s'ha transportat a àmbits com el bàsquet pel fet de practicar-se de cara al públic i que la dona se l'ha relacionat més amb l'àmbit domèstic.

❖ *L'esport com a negoci*

Aquesta violència sexista es fa visible i es fonamenta en les bases de la societat, n'és un altre exemple l'àmbit de la visibilització mainstream, que es relaciona íntimament amb la difusió mediàtica que més endavant tractaré.

La visibilització mainstream o cultura de masses converteix l'esport en un negoci i als participants/equips en empreses, perquè una s'alimenta i complementa de l'altra. Aquesta trama està més enfocada al gènere masculí que al femení i condiona molts dels factors que fan possible la perpetuació de la seva subordinació. L'esport és un àmbit masculinitzat i per tant s'implanten dinàmiques pròpies vinculades a allò masculí. La reproducció d'aquestes dinàmiques va més enllà del gènere dels participants. Per aquest motiu el tractament polític per part de l'administració pública es un altre factor diferenciador. Les polítiques esportives i administratives tenen un caràcter normatiu i influeixen negativament en la visibilitat de les dones esportistes i en el seu futur professional, com he pogut detectar en aquest fragment d'una de les entrevistes etnogràfiques que tracta les accions realitzades per un club de bàsquet per fer front a dificultats econòmiques internes, deixant entreveure les seves preferències: "[...] Vaig fitxar per aquest després que l'Ub Barça es descompongués perquè no hi havia prou diners per mantenir els seus equips a la competició. Això és un tema molt indignant. La meva

frustració en aquell moment va ser màxima. Com pot ser que no s'inverteixi igual per nois que per noies? No tenim tots els mateixos drets? Està clar que tot depèn de la societat, i el que es ven millor. L'esport d'èlit i al que més repercussió se li dona sempre ha estat i segueix estant el masculí, deixant a una banda i marginant el femení. [...] Penso que el problema ve de molt abans, i que ara s'ha normalitzat tant l'esport masculí com l'amfibi que costa de veure-ho d'una altra manera, i per tant, encara costa més de canviar-ho. La gent està acostumada a això, i ja inconscientment respon a aquestes necessitats i desprecia la intervenció femenina en l'esport. [...] Això explica que, si el Barça pateix una petita crisi econòmica, es desprèn abans dels equips femenins i els deixa al carrer que dels masculins. És injust? Sí, les mesures s'haurien de prendre per igual i afectar d'igual manera als àmbits implicats, però potser la gent i espectadors s'haguessin molestat i no els hi hagués sentat bé” (jugadora 2). Un altre exemple que manifesta els problemes econòmics, però en aquest cas d'una jugadora per poder assistir a uns Campionats d'Espanya, dona compte de la diferent disposició política i administrativa segons si ets home o dona, i les dificultats presentades: “[...] He de dir que aquest problema no es va ni tan sols ni presentar a moltes famílies, en les que els fills jugaven a un equip del mateix nivell al que estava, però masculí. Pues hi havia equips masculins que pagaven els desplaçaments i viatges a tots els seus jugadors, com per exemple el Barça o la Penya, o molts d'altres que el club col·laborava amb alguna ajuda. Però a nosaltres, l'equip femení, no res. Havíem de pagar tot, i en un context de crisi econòmica això va fer torontollar tot. Havíem de pagar inclús les equipacions i xandals. I quan falten diners al club, prefereixen seguir apostant i pagant tot als masculins abans que mantenir els equips femenins...una vergonya. La sort de ser home i que se't doni bé un esport no es equiparable a la d'una dona amb les mateixes característiques” (jugadora 3). Per tant, es pot comprendre una diferència entre el finançament i importància social atorgats a equips masculins i femenins, que evidencien les desiguals intencions de promocionar un per sobre l'altre. Aquesta invisibilitat de les dones esportistes d'èlit apunta a que es degut a les polítiques esportives i administratives i a la escassa cobertura que se'ls hi dona als seus èxits (Gallo, 2012). D'aquesta manera, el bàsquet es un àmbit masculinitzat, ja que tot i l'augment de la participació femenina, les condicions no són les mateixes. No només en l'escena pública, graderies i afició, i la visibilització mainstream com hem vist, sinó també en els medis de comunicació de difusió pública i social, com a continuació veurem.

❖ Representació en la premsa i repercussió en els mitjans de comunicació

En l'esfera de la repercussió mediàtica també es fa visible la violència sexual i simbòlica. Cal analitzar com els medis de comunicació elaboren els seus discursos, examinant la política cultural d'aquestes pràctiques i les estructures de gènere en les publicacions socials (Fernández, 2003). Per començar, es present la diferència sexual en les fotografies comercials representades per subjectes. Es percep amb les actituds, postures, comportaments, i el missatge que es vol transmetre a partir d'aquests. Així doncs, *“una fotografia publicitària constitueix tal ritualització d'ideals socials que s'ha tallat tot allò que obstaculitzi la seva manifestació. En la vida corrent, en canvi, per molt incansablement que insistim en produir expressions “naturals” semblants no ho aconseguirem sinó per mitjà de certs estils de comportaments, o en certs detalls particulars de les nostres activitats”* (Goffman 1991:168). Els anuncis també estan condicionats pel model hegemònic, i reforcen aquesta supremacia de l'home, seguint el seu patró de classificació, essent una representació i afirmació dels principis que la societat ha assignat prèviament a les persones segons el seu sexe, contribuint a la seva repetició i seguiment. Tota reivindicació feminista es relaciona amb la representació de la dona i l'absència de posicions influents en aquesta. En aquesta línia, tal com senyala Klein, els mitjans de comunicació perpetuen els estereotips negatius i ometen el que no els hi interessa comunicar, divulgant falsos models que es reproduïen i provoquen les desigualtats del món real (Klein, 2005: 142). Per tant, tant l'educació com els mitjans de comunicació intervindrien principalment en la invisibilitat de la dona, difonent comportaments que s'adopten de forma sistemàtica, com a rituals, degut a la seva repetició: *“Els mitjans de comunicació, que s'alternen amb l'antropologia, la sociologia i la història, són els primers obstinats en fer-nos creure que tot comportament repetitiu és un ritual”* (Segalen, 2005: 7). D'aquest mode, determinats rituals s'adapten a diferents circumstàncies socials per continuar generant, avui dia, en diferents àmbits (polític, quotidià, esportiu...) una elevada significació⁹.

⁹ He pogut observar que aquests comportaments repetitius, d'una dinàmica, dins l'equip de bàsquet, les hi ha conformat una part de la seva rutina física i mental, doncs ho tenen molt interioritzat i li atorguen una gran importància, com m'ha comentat informalment una jugadora: *“És la meua via d'escape, el necessito. Necessito cremar, desfogar-me, desconectar...en definitiva, el bàsquet aconsegueix evadir-me de tot, i fer-me passar una bona estona amb gent amb la que em sento còmoda i tinc objectius en comú”*. Per tant, la simbolització i significació que li donen a aquest esport ha estat notable en aquestes converses, per com expressen els seus sentiments i el que representa per a elles.

Així, les activitats col·lectives de forta intensitat emocional com l'esport omplen l'espai contemporani de signes rituals, ofereixen vàlvules per les rígides exigències quotidianes, obren camps d'integració i simbolització, a més de participar en la construcció de la identitat i combatre els efectes de la homogeneïtzació manifestada en les societats (Segalen, 2005).

Goffman dona importància a la comparació per evidenciar les diferències en la ressonància i transcendència de les notícies i informació públiques emeses per part dels diferents mitjans de comunicació, determinades pel sistema polític i social del patriarcat. Mostra interès en tenir diversos exemples d'un mateix tema, perquè aporta un ventall de diversos plans contextuais secundaris que venen a esclarir diferències ocultes (Goffman, 1991), per això vaig recollir articles i notícies sobre un mateix tema (jugadora espanyola de bàsquet que va guanyar un anell d'or a EEUU) per veure com es tractava des de diferents mitjans. Els documents que vaig trobar per la xarxa eren breus i per altres mitjans no vaig localitzar-ho. Aquest exemple fa evident la subordinació de la jugadora de bàsquet dins l'univers social del bàsquet i l'esport, per la poca visibilitat que se li dona per part de la premsa, en comparació a la masculina. Aquestes dissimilituds en el tractament mediàtic que rep l'esport femení donen pista del menyspreu que rep la dona a la nostra societat, i els discursos generats pels mitjans de comunicació (mass media) tenen un paper important en la masculinització del bàsquet, pel grau de difusió superior al femení. També ho he pogut constatar amb articles crítics que he cercat que reivindiquen la posició que se li dona a la dona en el bàsquet i l'esport en general. Cal recalcar que hi ha diferències en el tractament publicitari dins els esports "femenins", motivats per altres raons, doncs no totes les modalitats femenines d'un esport gaudeixen de la mateixa visibilitat, però en el bàsquet en concret, les diferències en la difusió són tangibles, tal i com senyala aquesta part d'una de les entrevistes: "[...] *l'esport femení no genera afició, ni seguidors, ni patrocinis, degut a la desconexió, el que resulta un peix que es mossega la cua, perquè per aconseguir un interès ha de donar-se a conèixer, doncs si l'esport no es coneix no pot generar dita afició, i sense afició no hi ha públic, ni seguidors, ni interès per parts dels patrocinadors en fomentar-lo, ni consegüentment els recursos que permeten la difusió de tal, per tant, es com si no existís. No cal dir doncs, que els mitjans de comunicació juguen un important paper en tot aquest embrollat*" (jugadora 2). Es parla del sistema social, que al comptar amb uns medis de comunicació que responen als seus interessos i sota els que es fonamenten, dificulta el canvi d'aquesta situació.

Aquesta altra reflexió també enfoca el paper dels mitjans de comunicació com condicionat per una societat patriarcal que no s'ha pogut superar: *“La presència de la dona com esportista als mitjans de comunicació es modesta, el que ja, amb pretensió o no, dona compte d'una tàcita diferenciació de gènere que s'ha quedat impregnada del passat i ha configurat una societat sota unes bases distintives en la que s'han normalitzat certs hàbits, comportaments i accions, fet pel que costa d'identificar-les”* (jugadora 1).

❖ Aspiracions professionals de les jugadores de bàsquet

Per últim, aquest apartat el dedico a les projeccions personals en relació al bàsquet, pel que està basat i reflexionat únicament sobre els discursos de les meves informants jugadores, perquè volia descobrir com havia afectat tot lo tractat anteriorment en elles i conèixer els seus pensaments més profunds en relació al bàsquet. Així, que vaig preguntar-les com havien canviat amb el temps les seves aspiracions i quins elements havien determinat aquestes, obtenint reflexions com aquesta: *“Als primers anys era diferent, al ser més petita no tens la ment tant restringida o limitada, ets més somiadora i no ets capaç de veure els problemes de la mateixa forma. A mida que vas creixent i et xoques amb la realitat, les dificultats per arribar a aconseguir les metes, basquetbolísticament parlant, et decepcions, i et comences a preguntar, ¿Per què és tant difícil arribar a dalt per a una noia? [...] No pots evitar comparar la teva situació amb la masculina, veus que els teus amics nois que havies fet als diferents camps d'estiu o en concentracions de la selecció tenen la possibilitat de realitzar contractes professionals i viure del que realment els hi agrada, i tu t'has de conformar amb res, és més, has de pagar per jugar. És realment injust i t'omple d'una frustració inexplicable, però no es pot lluitar contra algo que sempre ha sigut així i no s'hi pot fer res. Ho acceptes i comences a prioritzar altres coses, com estudis, altres feines, i decideixes ficar en un segon o tercer pla allò que realment t'apassiona, el bàsquet, perquè saps que no et pot aportar econòmicament el que necessites per dedicar-li tot el temps que voldries. Per aquest motiu deixes de veure'l com una sortida professional i baixes els nivells d'exigència i competició, amb una gran pena per dins”* (jugadora 3). Aquí es demostra com els diferents aspectes que intervenen i formen part de la invisibilitat de la dona i les desigualtats sexuals en l'àmbit del bàsquet repercuteixen en les mateixes jugadores, creant un doble sentiment de voler però no poder, que porta conseqüències a nivell emocional i també professionals, i te a veure amb les aspiracions per arribar lluny en el bàsquet. Tal i com senyala una altra companya: *“[...] I veus com la nena que tenia somnis d'arribar a algo, està ara tan lluny, és tant irreal, que t'entristeix veure com has acabat renunciant a aquells grans*

somnis del passat. [...] Molts factors són els que han determinat aquest canvi de mentalitat: el diferent tracte rebut entre el bàsquet femení i masculí per part de l'entorn, els mitjans de comunicació... que directament et col·loquen en una posició inferior i que te la acabes creient, transmetent-te i inculcant-te la idea que no surt factible dedicar-te plenament al bàsquet, i com a dona, busquis altres sortides” (jugadora 1). Aquestes revelacions són suficients per entendre el punt de vista i forma de viure el bàsquet de les pròpies jugadores, i com a mida que han crescut i s'han conscienciat de la realitat, els propis pensaments han experimentat canvis. Ho entenc degut a que m'he trobat en situacions similars i he viscut l'evolució d'aquests sentiments. M'ha resultat familiar tot el que m'han transmès i m'he vist reflectida en els seus casos. La frase d'una d'elles que ho resumeix és: “amb el temps descobreixes els engranatges de la societat i te n'adones, no del teu potencial real, sinó de lo poc que pots extreure d'aquest. I decideixes tirar cap a un altre camí” (jugadora 1).

Així mateix, després d'analitzar els diversos factors que afecten negativament al bàsquet femení i que influeixen en les aspiracions de les jugadores, cal insistir en que, no obstant, ha sorgit repetidament durant les entrevistes el tema de la necessitat de canvi i l'esperança a que la situació millori, tot i les dificultats, com per exemple: “*Moltes coses haurien de canviar. Ara per ara, encara veig el canvi molt lluny, a part que es un procés molt llarg i lent, canviar el que fins ara ha sigut blanc i passar-ho a escala de grisos, incloent-hi el negre, en una població que constantment demana i respon a les necessitats del blanc...difícil. Tot està en el fonament que constitueix la societat. Vull pensar que les coses canviaran, i amb el temps es valorarà més i millor l'esport femení, perquè jo, com a jugadora de bàsquet femení, he vist situacions en les que el gènere ha intervingut com a factor determinant en la presa de decisions i en les conseqüències d'un acte.*” (jugadora 2). Aquesta creu que per posar punt i final a aquestes injustícies i desigualtats viscudes és necessari canviar les institucions socials que confirmen i legitimen la subordinació mitjançant la reproducció de rols, pràctiques, accions i pensaments, tal i com he pogut recollir i declara una altra jugadora: “*Penso que el canvi s'ha d'efectuar en les bases de la societat, i l'estructura d'aquesta, i que cada cop els nens que creixin, se'ls conscienciï de la igualtat de sexe i gènere i de la mateixa importància d'ambdós*” (jugadora 3). D'aquesta manera es podria canviar la idea que es té de la dona dins la societat. La mateixa evolució del paper de la dona en l'esport evidencia com ha anat superant estereotips preestablerts i s'ha anat fent lloc en un món anteriorment caracteritzat pel sexe masculí. Tot i així, es segueix palpant la necessitat de crear una nova imatge d'ella mitjançant el guany de reconeixement més enllà de amb el

que anteriorment se la relacionava, establint així un nou model d'ella. El valor simbòlic que s'atribueix, incorporant la dona en àmbits pròpiament masculins, promou la seva integració social i la superació dels factors socials i ideològics passats, que atorgaven una sèrie d'actituds i ocupacions. He observat intents de promoure l'esport femení per aconseguir una major igualtat de condicions amb l'esport masculí, que respon a la necessitat de ser tractades per igual, tal i com s'observa en aquesta altra extracció etnogràfica: “[...] a mida que deixa de ser exclosa de l'àmbit públic i s'adopta una filosofia d'igualtat d'oportunitats per part d'algunes institucions, es modifica la imatge de la feminitat, incorporant-la a la competició i normalitzant aquest fet” (entrenador). Aleshores, el pas a una participació activa ha estat progressiu i ha necessitat de canvis a nivell estructural de la societat, que ha promulgat la presència de la dona en espais caracteritzats per la intervenció masculina, com al bàsquet, normalitzant-se.

5. Conclusions

Aquesta investigació m'ha fet reflexionar sobre els condicionants que intervenen en les desigualtats de gènere. La presència implícita d'axiomes lligats a una certa perspectiva i enfocament possibilita una classificació general de les coses, mitjançant etiquetes i categories per entendre el que ens envolta i jutjar-ho. Però alguns d'aquests estan basats en una tàcita diferenciació de gènere impregnada del passat que costa de superar. Ens proporcionen una visió del món que s'imprimeix en els individus de manera subjectiva o inconscient i es manifesta col·lectivament amb les accions i actituds d'aquests, que evidencia encara la inferioritat de la dona.

El que m'ha suscitat aquest treball i fins on he arribat, es que mitjançant el bàsquet he pogut comparar i contemplar que la seva estructura coincideix amb la de la mateixa societat, essent un exemple o reflex d'aquesta, en tant que regida per la superioritat masculina implícita, on la dona té un paper secundari. He pogut constatar el que suposa considerar-la en un segon pla, com ho viuen elles i com repercuteix en les seves vides i decisions esportives. D'aquest mode, aquest estudi m'ha permès reflexionar, conèixer i evidenciar la poca atenció que ha rebut el bàsquet femení en comparació al masculí, i com aquestes diferències que responen a una desigualtat de gènere latent en el món de l'esport, les ha afectat en el camp professional. Per tant, el que pretenia esbrinar aquí des d'un principi era la "desvalorització" del bàsquet femení des de diverses veus i fonts, com havia afectat a les mateixes jugadores, i conèixer els factors condicionants a partir de les seves experiències i des del que he pogut observar i cercar teòricament.

Inicialment vaig contemplar els condicionants i si disposava del temps i els medis necessaris per poder realitzar l'exploració i la cerca d'informació pretesa sota l'objectiu marcat, i s'ha complert, però he de dir que tot i que s'ha donat tot sota el plantejament previ, cenyit al que es demanava com a treball de fi de grau i comprès dins un marc temporal, aquesta investigació queda totalment oberta a una possible segona fase d'inquisició en un futur, si decidís continuar-la com a tesis, ja que m'he quedat amb ganes d'extreure'n més suc i penso que hi ha més qüestions a abordar.

6. *Llistat bibliogràfic*

Bibliografia:

- Blanchard, K. & Cheska, A. (1986) *Antropología del deporte*. Edicions Bellaterra, Barcelona.
- Bourdieu, P. (2000) *La dominación masculina*. Anagrama, Barcelona.
- Bourdieu, P. ([1980] 2002) *Questions de sociologie*. Editorial De Minuit.
- Connell, R. W. (1993) *Masculinities*. University of California Press.
- De Chávez Fernández, M. A. (1998) *Feminidad y masculinidad: Subjetividad y orden simbólico*. Editorial Biblioteca Nueva, S. L., Madrid.
- Diez, C. (1996) *Deporte y construcción de las relaciones de género*. *Gazeta de Antropología*, artículo 10, http://www.ugr.es/~pwlac/G12_10Carmen_Diez_Mintegui.html.
- Fernández Díaz, N. (2003) *La violencia sexual y su representación en la prensa*. Anthropos Editorial, Rubí (Barcelona).
- Gallo, C. (2012) *Mujeres en el deporte, iconos invisibles* en *Crítica*, La Revista (març-abril del 2012), <http://www.revista-critica.com/la-revista/monografico/enfoque/409-mujeres-en-el-deporte-iconos-invisibles>.
- Goffman, E. (1991) “La ritualización de la feminidad” en *Los momentos y sus hombres*. Ed. Paidós.
- Gold, R. (1958). *Roles in sociological field observation*. *Social Forces*, 36, 217-223.
- Guba, E.G. & Lincoln, Y.S. (1982) *Effective evaluation*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Guber, R. (2001) *La etnografía: método, campo y reflexividad* Bogotá: Grupo Editorial, Norma.

- Klein, N (2005) “El patriarcado se hace funky. El triunfo del marketing de la identidad”, Capítulo 5, en No Logo, El poder de las marcas. Barcelona: Paidós
- Malinowski, B. ([1922] 2001) “Introducción: objeto, método y finalidad de esta investigación” en *Los argonautas del pacífico occidental: comercio y aventura entre los indígenas de la nueva guinea melanésica*. Editorial Península. Barcelona
- Medina, F. X & Sánchez, R. (2007) *L’antropologia de l’esport a Espanya: Visions crítiques i perspectives de futur d’una disciplina en construcció*. Aloma: Revista de psicologia, ciències de l’educació i de l’esport. Blanquerna. Núm 21 (<http://www.raco.cat/index.php/Aloma/article/view/92062/117258>)
- Murdock, G. P. (1963) *Guía para la clasificación de datos culturales*. Unión Panamericana, Washington.
- Ortner, S. (1972) *¿Es la mujer con respecto al hombre lo que la naturaleza con respecto a la cultura?* [www.cholonautas.edu.pe / Biblioteca Virtual de Ciencias Sociales](http://www.cholonautas.edu.pe/).
- Patton, M.Q. (1980) “Qualitative evaluation methods”. Beverly Hills: Sage.
- Planas, M. (2015) *Maltrato al deporte femenino* de Mundo Deportivo, en WNBA-NOTICIAS, Prodep Management S.L. (16/10/2015) http://www.prodep.com/es/noticias/interior/7047#.Vij4_skNm4.facebook.
- Roca Cortés, N. & Masip Serra, J. (2016) *Intervención grupal en violencia sexista: experiencia, investigación y evaluación*. Herder Editorial.
- Segalen, M. (2005) *Ritos y rituales contemporáneos*. Antropología. Alianza Editorial, S. A., Madrid.
- Spradley, J. P. (1979) *The ethnographic interview*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Spradley, J. P. (1980) *Participant Observation*. New York: Holt, Rinehart & Winston.

- Tobío, C. & Denche, C. (1995) *Espacio según el género, ¿un uso diferencial?* Departamento de humanidades, ciencias políticas y sociología. Madrid.
- Valles, M. S (1999) *Técnicas cualitativas de investigación social. Reflexión metodológica y práctica profesional*.
- Varoucha, E. (2014) *La identidad de género, una construcción social* en Mito, Revista Cultural. (20/09/2014) (<http://revistamito.com/la-identidad-de-genero-una-construccion-social/>).
- Wacquant, L. (2006) *Entre las cuerdas. Cuadernos de un aprendiz de boxeador*. Alianza editorial, S. A. Madrid. Versión española de María Hernández.
- Zamora, M. (2010) *La invisibilidad del deporte femenino* en La Tribuna - el Periódico OPINIÓN (25/10/2010), <http://www.elperiodico.com/es/noticias/opinion/20101025/invisibilidad-del-deporte-femenino/555446.shtml>

Netgrafía:

- Górriz, D. (2015) *España, donde no es lo mismo ser campeón que campeona*, en el seu BLOG personal (15/10/2015), <https://danigorriz.wordpress.com/2015/10/15/espana-donde-no-es-lo-mismo-ser-campeon-que-campeona/>.

7. Annexos

Perfil informants

	Edat i Lloc de naixement	Relació amb el bàsquet i nivell d'involucració	Ocupacions
Jugadora 1	21 anys. Barcelona	Hi juga des dels 9. Està ficada a la JUNTA de pares del club junt a la mare, que es la directora, i s'encarrega de coordinar el casal d'estiu de bàsquet pels més petits.	Estudiant de quart d'infermeria a la Universitat de Barcelona (Va de matins i algunes tardes te pràctiques a l'hospital de Bellvitge).
Jugadora 2	23 anys. Barcelona	Hi juga des dels 5. A demés entrena a un equip de l'escola de bàsquet del mateix club 2 tardes a la setmana.	Fisioterapeuta graduada, actualment treballa a una residència mobilitzant a persones de la tercera edat. Mitja jornada matí (de 9.30h am a 13.30h pm).
Jugadora 3	28 anys. Barcelona	Hi juga des dels 8. No te altres implicacions amb el club que l'equip del que forma part per incompatibilitat horària.	Gestora de segurs de vida. Empresa vinculada a la Caixa. Horari jornada completa (de 9h am a 18h pm).
Entrenador	45 anys. Santiago de Compostela	Va començar a jugar als 12. A partir dels 29 va deixar-ho per dedicar-s'hi totalment com entrenador, i des d'aleshores ha portat molts equips en diferents clubs.	Actualment porta el sènior A femení de Molins de Rei. A demés és el coordinador esportiu del club. No te altres ocupacions laborals. (Tardes, no totes, de 17h pm a 22h pm).